ePSYCHOLOGIE
elektronický časopis ČMPS

2017, roč. 11, č. 2
Metodické studie

ČESKÁ VERZE ŠKÁLY EMOCIONÁLNÍ EMPATIE

Martin Seitl, Miroslav Charvát, Karolína Juřicová

Abstrakt
Cílem studie je představit českou verzi Škály emocionální empatie (EES-R) a její psychometrické parametry. Škála, odvozená od Emotional Empathy Scale (EES), byla konstruována k sebeposouzení v rámci multidimenzionálního konstruktu emocionální empatie. Dílčí cíle jsou věnovány faktorové struktuře škály, její reliabilitě a validitě ve směru ověření možné aplikace škály. Součástí cíle je také popis parametrů subškál EES-R na výzkumném souboru. Data byla získána na souboru 317 respondentů ve věku 19 – 62 let, z toho 44,2 % mužů a 55,8 % žen. Vedle překladu EES a české verze škály EES-R byly specificky pro ověření souběžné validity využity 3 subškály z dotazníku BIP. Explorační faktorová analýza vyústila do třífaktorového řešení. Tři výsledné subškály, označené jako Soustrast – sounáležitost, Emocionální dojetí a Pozitivní sdílení, reprezentují jednotlivé faktory a disponují odpovídající oporou v datech i teorii. Konfirmační faktorová analýza provedená na EES-R odhalila velmi dobrou shodu mezi modelem a daty. Vnitřní konzistence položek subškál EES-R vykazuje reliabilitu v rozmezí 0,88 – 0,72, pro celou škálu pak 0,89. Uspokojivé hodnoty test-retest reliability byly získány s tříměsíčním odstupem pro subškály (0,69 – 0,83) i celkovou emocionální empatii (0,79). Výsledky souběžné validity pro emocionální empatii odpovídají předcházejícím studiím. Se zvyšující se emocionální empatií se mírně zvyšuje senzitivita a sociabilita. Naopak se mírně snižuje emocionální stabilita. Pro ES-R byly popsány parametry subškál, zohledňující rod a věk. Metoda vykazuje dobré psychometrické parametry pro uplatnění ve výzkumu. Omezení studie spočívají ve výběrovém souboru, který má i přes dobré vyvážení demografických údajů malý rozsah. Data byla také získávána pouze na běžné populaci. Zatím chybí více důkazů validity u české verze metody.

Klíčová slova: Škála emocionální empatie, sympatie, sebeposuzovací psychodiagnostické metody, standardizace psychodiagnostické metody

THE CZECH VERSION OF EMOTIONAL EMPATHY SCALE (EES-R)

Abstract
The main goal of the study is to introduce the Czech version of Emotional Empathy Scale (EES-R) and its psychometric characteristics. The scale, developed from the Emotional Empathy Scale (EES) by Caruso and Mayer (1998), is devoted to self-report assessment in the frame of multidimensional emotional empathy construct. Partial objectives of this study focus on the factor structure, reliability and validity of the scale with regard to verification of application possibilities. One of the objectives is aimed at a description of the subscales of EES-R, especially for the research use. The data were obtained on the sample of 317 respondents aged from 19 to 62 years, namely 44.2 % men and 55.8 % women. Besides the

Czech translation of EES and the Czech version of the scale (EES-R), 3 subscales from the Business-focused Inventory of Personality (BIP) were used for the verification of the parallel validity. The exploratory factor analysis led to the three-factor solution. Three resulted subscales of the scale, labelled as Compassion – solidarity, Emotional feeling and Positive sharing, represented individual factors and showed an adequate prop in both data and theory. The confirmatory factor analysis conducted with EES-R confirmed a corresponding match between the model and data. The internal consistency of subscales items showed a reliability ranging from 0.72 to 0.87, with the value of 0.89 for the whole scale. Satisfactory values of test-retest reliability were obtained for the subscales (0.69 to 0.83) and the whole scale (.79) after three months. Results of the parallel validity for the emotional empathy construct measured by EES-R correspond with previous research findings. In case of growing emotional empathy also sensitivity and sociability were slightly growing. On the contrary, the emotional stability was slightly decreasing. The characteristics of EES-R were described on our sample with respect to gender and age. This method demonstrated good psychometric properties for the research. The main limitation of the study is in the research sample. Despite of balanced demographical variables, the range of the whole sample is quite small. The data were collected only on common population. Also there are not enough proofs of validity in case of EES-R.

Keywords: *Emotional Empathy Scale, sympathy, self-report measurement, standardization of psychodiagnostic methods*

Příspěvek je dedikován projektu IGA_FF__2015_022 „Psychologický výzkum ve vybraných společensky potřebných oblastech“.

Došlo do redakce: 1. 11. 2016
Schváleno k publikaci: 27. 6. 2017

Teorie

Empatie

Konstrukt empatie přináší v soudobé psychologii významný příspěvek k pochopení interpersonální adaptace člověka v jeho prostředí jako celku. Základní míra empatie je nutná pro úspěch v kolegiálních, přátelských i blízkých a partnerských vztazích. Adekvátní usuzování na psychické stavy druhých a odpovídající emoční sdílení těchto stavů podporují prožitek vztahové blízkosti, a zvyšují tak pravděpodobnost úspěšného vytváření a udržování stabilních interpersonálních vztahů. Empatie současně patří ke klasickým konstruktům, náležejícím mezi nejstarší v psychologii a opírajícím se o bohatou tradici ve filozofii. V průběhu 20. a počátku 21. století věnovala psychologie empatii nemalou pozornost ve výzkumu i diagnostické a terapeutické praxi. Jak uvádí Slaměník (2011), konstrukt byl rozpracován představiteli různých psychologických škol ve smyslu osobnostní dispozice, psychického stavu i procesu. V případě pojetí empatie jako osobnostní dispozice vyústila výzkumná práce do poměrně rozdílných definic (např. viz Davis, 1980; Hogan, 1969; Stotland, 1969), ale současně také do aktuálně vlivných závěrů, že celková empatie je spíše zastřešující pojmem pro dílčí dispoziční charakteristiky osobnosti. Tyto charakteristiky jsou definované jako schopnosti, rysy a behaviorální tendence související s citlivostí vůči prožívání druhých osob a vlastním prožíváním obdobných emocí (např. Baron-Cohen & Wheelwright, 2004; Davis, 1983; Dostál, Plháková, & Záškodná, 2014). Napříč autory, zabývajícími se empatií jako osobnostní dispozicí, se setkáváme zejména s dvěma významnými dílčími konstrukty empatie, kterými jsou kognitivní empatie a emocionální či afektivní empatie. Kognitivní empatie je definována jako schopnost sociálního vhledu, využívající princip přejímání role či perspektivy jiné osoby, nebo jako rozumové chápání prožitků druhých bez spoluprožívání (Záškodná & Mlčák, 2009).

Naproti tomu emocionální empatie je v současnosti definována jako zprostředkovaná emoční reakce na vnímané emoční prožívání druhých (Mehrabian & Epstein, 1972) nebo jako emoční odpověď na afektivní stav druhého (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004). Dosud však nepanuje shoda v tom, jak nezávislé na sobě oba konstrukty ve skutečnosti jsou. Setkáváme se jak s jejich striktním oddělením (např. Hogan, 1969; Mehrabian & Epstein, 1972), multidimenzionálním pojetím (např. Davis, 1980) tak i konstatováním, že je od sebe funkčně oddělit nelze (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004). Oba konstrukty dispoziční empatie jsou jednotlivě, souběžně či kombinovaně blízké kategoriím dalších teorií, zaměřeným na kapacitu člověka pro reciprocitu, porozumění a sdílené prožívání. Jde zejména o kognitivní decentraci (Piaget, 1999), teorii mentalizace (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2010), či teorii čtení mysli (např. Leslie, 1987).

Paralely k vymezení empatie nacházíme také v definicích interpersonálních osobnostních dispozic nebo v kontextu vývojových stádií osobnosti. Mezi jinými jde o kombinaci faktorů Extraverze a Přívětivost v pětifaktorové teorii (Piedmont, 1998), psychodynamicky orientovanou škálu oboustranné autonomie (Ambrožová, 2015; Urist, 1977) či o teorii kruhového uspořádání interpersonálních dispozic, navazující na Sullivana a Learyho (Horowitz, Rosenberg, Baer, Ureno, & Villasenor, 1988; Sullivan, 2006). Empatii lze proto charakterizovat jako relativně univerzální konstrukt, popisující podstatný interpersonální aspekt osobnosti a ovlivňující kvalitu sociálního života, který je zohledňovaný napříč různými teoriemi osobnosti.

Stručně ke konstruktu emocionální empatie

Emocionální, emoční či také afektivní empatie navazuje ve svém vymezení na pojem, který byl jedním ze zdrojů úvah o empatii a následně se dlouho paralelně s empatií vyvíjel, tj. na sympatii. Za klíčového je označován filozof Adam Smith (viz např. Slaměník, 2011; Záškodná & Mlčák, 2009), který k sympatii v roce 1759 poznamenává, že „Ať už nějaká věc vzbudí u přímo zasažené osoby jakoukoli emoci, vytryskne při pomyšlení na její situaci v srdci každého vnímavého pozorovatele analogická emoce." (Smith, 2005, s. 6). Přestože je zdůrazňována role Smithova pojednání o sympatii zejména pro emociolnální empatii, je možné spatřovat v jeho díle spíše předlohu pro koncept empatie jako celku, jak se s ní setkáváme později u Davise (1983).

V dalším vývoji bylo odlišení pojmů empatie a sympatie věnováno nemalé úsilí, ilustrující také vývoj obou pojmů. Část původních úvah o sympatii byla pohlcena novějším termínem empatie, ale současně přetrvává u řady autorů názor, že jde v určitém rozsahu vlastností o pojmy samostatné (Slaměník, 2011). Již klasická jsou dnes vymezení představená Eisenbergovou, et al. (1989), Gruenem a Mendelsohnem (1986) a Wispém (1986). Pro naše další směřování je významné, že sympatie je chápána jako zájem pozorovatele o výhradně negativní situaci či prožívání druhé osoby, který je následovaný prožitky soucitu a soustrasti pozorovatele. I když nemusí být emocionální komponenta sympatie přítomná vždy, při její přítomnosti je pozorovatel poměrně intenzivně zasažen, což podporuje jeho iniciativu zmírnit strádání pozorované osoby. Sympatii lze v tomto směru označit za ryze intrapersonální proces nebo stav, který je závislý na schopnosti pozorovatele představit si sebe sama na místě pozorované osoby. Podobně hraje roli i posouzení vhodnosti reakce pozorované osoby na situaci ze strany pozorovatele. Naproti tomu je empatie více dispozičně než situačně podmíněná a projevuje se u pozorovatele bez ohledu na polaritu situace nebo prožívání pozorované osoby. Na rozdíl od sympatie, kde jde například o vazbu strádání-soucit, jsou v rámci empatie emoční stavy sdíleny, například ve vazbě radost-radost. Současně je ale pozorovatel při empatické reakci schopen odlišit svůj emoční stav od prožívání pozorovaného. Uvedené odlišení podporuje interpersonální aspekt empatie. I přes rozlišení sympatie a emocionální empatie dochází u takto blízkých pojmů k nutnému překrývání. Napomáhá tomu i skutečnost, že nejen sympatie, ale nezřídka i empatie jsou vymezovány dominantně prostřednictvím afektivních pojmů (Eisenberg, et al., 1989), což dokládají Baron-Cohen a Wheelwrightová (2004), když označují sympatii za pojem podřízený empatii s větším příklonem k empatii emocionální. I z toho důvodu se při měření empatie a zvláště emocionální empatie setkáváme s položkami orientovanými na soucit a soustrast pozorovatele.

Autoři věnující se v současnosti emocionální empatii se nezřídka odvolávají na původní definici E. Stotlanda, který konstatoval, že jde o emoční reagování pozorovatele na percipované emoční prožívání druhého nebo na percipovanou zkušenost druhého související s emocí (Stotland, 1969, s. 271). Rozlišováno je několik forem projevu emocionální empatie, které reflektují přesnost a směr emočního reagování (Baron-Cohen & Wheelwright, 2004):

- Pocity pozorovatele odpovídají emocím pozorovaným v chování druhé osoby.
- Pocity pozorovatele jsou přiléhavé k emočnímu stavu pozorovaného v jiném směru (např. pozorovatel pociťuje lítost, zatímco prožitkem pozorovaného je smutek).
- Prožitek pozorovatele je emoční reakcí na prožitek pozorovaného v jakémkoli směru, a to včetně opačného.
- Prožitek pozorovatele je projevem zájmu či soucitu ke stavu strádání druhého.

Výše popsané formy reagování reprezentují psychické stavy. Jak bylo ale již naznačeno, výzkumy prokazují, že emocionální empatie může být konceptualizována i jako dispozice a že má tato dispozice dimenzionální povahu, umožňující vyjádřit intenzitu reakcí, které jedinec obvykle vyjadřuje (Záškodná & Mlčák, 2009). Ve srovnání s výše uvedenými popisy přesností a směrů psychických stavů proto více zdůrazňujeme aspekt obecné připravenosti jedince či jeho obecnou tendenci k vyladění vlastního emočního prožívání ve směru percipovaných charakteristik událostí, jevů či osob. Z popsaných psychických stavů je pro nás však zásadní upozornit na třetí variantu. Přestože ji definice E. Stotlanda nevylučuje, považujeme emoční reagování pozorovatele v opačné valenci, než je prožívání pozorované osoby, za neslučitelné se sdílením, podstatným pro empatii jako takovou.

I při omezení na tři položky ze čtyř přináší přehled Baron-Cohena a Wheelwrightové (2004) klíčovou zprávu o různých formách emocionální empatie a tím i o její multidimenzionální podstatě. Různé formy emocionální empatie se objevují i u dalších autorů a nezřídka jde o rozšíření, upravení či zúžení výše prezentovaného přístupu. Například Davis (1980) zahrnuje tři formy, a to a) Empatický zájem definovaný jako tendence respondenta prožívat pocity vřelosti, soucitu a zájmu, když druzí prožívají něco nepříjemného, b) Osobní strádání definované jako pocity nepohodlí a úzkosti pozorovatele v okamžiku kdy je svědkem negativních prožitků druhého, a c) Fantazie charakterizovaná jako tendence identifikovat se s fiktivními postavami knih, filmů a her a jako tendence k dennímu snění. Mehrabian a Epstein (1972) naproti tomu navrhují sedm forem, které označují jako Náchylnost k emocionální nákaze, Pocity neznámých a vzdálených druhých, Extrémní emoční citlivost, Tendence být pohnutý pozitivními pocity druhých, Tendence být pohnutý negativními pocity druhých, Tendence k sympatii s druhými a Vůle být v kontaktu s lidmi čelícími problémům. Obdobnou strukturu forem emoční empatie jako Mehrabian a Epstein získali i autoři škály EES (Caruso & Mayer, 1998), která je představena v naši studii. Ve svém výzkumu identifikovali prostřednictvím experimentální škály prvotně celkem 6 faktorů, které se podílejí na faktoru vyššího řádu, označeném jako emocionální empatie. Multidimenzionálně definovaná emocionální empatie zohledňuje jak různé formy emočních reakcí, tak jejich potenciálně odlišné intenzity. Jednotlivé faktory jsou definovány následovně (Caruso & Mayer, 1998):

1. **Empatické zarmoucení** je definováno jako zarmoucení při sledování bolesti druhých lidí či zvířat.
2. **Pozitivní sdílení** prezentuje tendenci k prožívání pozitivních emocí druhých lidí.
3. **Reaktivní citlivost** sleduje míru emocionální reakci na negativní prožitky jiných osob.
4. **Emocionální zaujetí** je definováno jako pozornost, věnovaná emočním projevům druhých.
5. **Soucítění** představuje tendenci k ovlivnění emocemi druhých lidí.
6. **Emoční nákaza** je vymezena jako senzitivita k emocím druhých ve smyslu emoční indukce.

Položky sytící jednotlivé faktory se ale částečně překrývají, jak vyplývá z výsledků EFA prezentované autory. Některé položky sytí výrazně i dva faktory současně a významový soulad části položek s definicí subškály, v níž jsou zařazeny, není vždy zřejmý.

V návaznosti na vymezení emocionální empatie proběhly také studie kriteriální validity. Emocionální empatie vykazuje vztah k pomáhajícímu chování a altruismu. Záškodná a Mlčák (2009) ve své studii zjistili, že dobrovolníci skórují ve škále emocionální empatie více

ve faktorech pozitivní sdílení a emoční nákaza. Dále bylo zjištěno, že lidé s vyšší emocionální empatií mají vyšší úroveň emoční vzrušivosti a interpersonální přívětivosti. Jsou více citově založení a jsou připravení ve větší míře mluvit o svých emocích (Mehrabian, Young, & Sato, 1988). Dále byla identifikována pozitivní souvislost emocionální empatie s emocionálními charakteristikami temperamentu, jako je neuroticismus či emocionální intenzita, na úrovni středně silné korelace (Davis, 1996 in Záškodná & Mlčák, 2009).

Diagnostika empatie

Široké spektrum přístupů k empatii je ve svém důsledku provázeno pestrou množinou metod, určených k její diagnostice. Rozsah metod je ovlivněn i skutečností, že kognitivní empatie bývá zahrnována do emoční inteligence, vymezené jako osobnostní dispozice i jako ryze kognitivní schopnost (Lievens & Chan, 2010). Metody tak nacházíme v celém spektru možností, které zahrnuje situační metody, simulované situace, projektivní metody, sebeposuzovací škály a testy schopností. Přehled 18 sebeposuzovacích škál k diagnostice empatie uvádí Juřicová (2016), zde se zaměřujeme na škály významně související s emocionální empatií.

Mezi nejznámější nástroje k diagnostice empatie patří Emoční kvocient autorů Baron-Cohena a Wheelwrightové (2004), který po počátečních pokusech s rozdělením na dvě subškály nakonec nerozlišoval mezi kognitivní a emoční empatií. Jeho 40 položek, citlivých na empatii, sytilo pouze jednu společnou dimenzi. Při pozdějších revizích dotazníku byly identifikovány tři faktory včetně emoční reaktivity a počet položek byl snížen nejprve na 22 (Wakabayashi, a další, 2006), respektive na 15 (Muncer & Ling, 2006). Respondent hodnotí vhodnost každého výroku pro vlastní osobu na čtyřbodové škále, kde je každý bod definován slovně. V našem prostředí použili revidovanou verzi Dostál, Plháková a Záškodná (2014), kteří se věnovali rozdílům v empatii u studentů humanitních a exaktních oborů. Mezi další nástroje, zahrnující emocionální empatii jako součást celkové empatie, patří Index interpersonální reaktivity (IRI) publikovaný (1980) a ověřený (1983) M. Davisem. Dotazník je tvořen 28 položkami rozdělenými po sedmi do čtyř subškál: Přejímání perspektivy, Fantazie, Empatický zájem a Osobní strádání. Položky jsou respondentem hodnoceny na pětibodové škále se zakotvením krajních bodů ve smyslu „nevystihuje mě dobře“ (0) a „vystihuje mě dobře“ (4). Úroveň reliability škál, vyjádřena Cronbachovou alfa, se pohybuje mezi 0,70 a 0,78. Ověřena byla také test-retest reliabilita po dvou měsících s výsledkem v intervalu 0,6 až 0,81 (Davis, 1980). Souběžná validita nástroje byla ověřena později s řadou metod zaměřených jak na interpersonální dispozice, tak na inteligenci (Davis, 1983). Dotazník IRI si získal mezinárodní pozornost a je používán i v novějších výzkumných studiích (viz např. Delič, Novak, Kovačič, & Avsec, 2011). Populární metodou, zaměřenou výhradně na emocionální empatii, je Dotazníkové měření emocionální empatie (Mehrabian & Epstein, 1972), známé pod zkratkou QMEE. Dotazník je tvořen 33 položkami rozdělenými do sedmi subškál, které jsou jmenovány již v předcházejícím textu. Respondent vyjadřuje souhlas či nesouhlas s položkami prostřednictvím relativně rozsáhlé škály od +4 (silný souhlas) po -4 (silný nesouhlas). Jednotlivé subškály dotazníku spolu dle očekávání korelují se střední až vyšší silou. Přestože autoři dotazníku deklarují dobré psychometrické charakteristiky, nepanuje na jeho hodnocení zcela shoda. Zatímco hodnocení validity QMEE prezentované Chlopanem, McCainovou, Carbonellovou a Hagenem (1985) vyznívá ve prospěch metody, Baron-Cohen a Wheelwrightová (2004) konstatují, že metoda jako celek může být matoucí. Mehrabian sám publikoval v roce 1996 revidovanou 30 položkovou verzi

dotazníku pod názvem Vyvážená škále emoční empatie (BEES). Vnitřní konzistence škály dosahovala výborných hodnot (Cronbachova alfa 0,87) a na rozdíl od předchozí verze QMEE byla na základě faktorové analýzy definována jako jednodimenzionální (Mehrabian, 1997). Při ověřování validity bylo zjištěno, že výsledky statisticky významně v negativním směru korelovaly s agresivitou a tendencí k násilí (Mehrabian, 1996 in Caruso & Mayer, 1998). Škála byla následně úspěšně využita ve výzkumech prosociálního chování, alexithymie nebo emoční inteligence (viz např. Balconi & Canavesio, 2013; Mehrabian, 2000; Williams & Wood, 2010). Další metodou, určenou k diagnostice emocionální empatie, je Multidimenzionální škála emocionální empatie (EES), která je představena v následujícím textu. Mezi QMEE, BEES a EES lze identifikovat částečnou ideovou návaznost, která je potvrzena i srovnáním výsledků EFA (Caruso & Mayer, 1998).

Napříč výzkumy s dotazníkovými metodami byly identifikovány statisticky významné rozdíly v celkové empatii mezi skupinami sestavenými dle rodu (např. Baron-Cohen & Wheelwright, 2004; Caruso & Mayer, 1998; Davis, 1980, 1983; Delič, Novak, Kovačič, & Avsec, 2011; Dostál, Plháková, & Záškodná, 2014; Mehrabian, Young, & Sato, 1988; Muncer & Ling, 2006; Wakabayashi et al., 2006). Rozdíly jsou přisuzovány zejména emoční komponentě v empatii a odlišným genderovým charakteristikám exprese emocí včetně vyšších skórů neuroticismu u žen (viz např. Dostál, Plháková, & Záškodná, 2014; Muncer & Ling, 2006). Otázka genderového rozdílu v empatii však není zcela dořešena, jak naznačuje výzkum sledující emocionální empatii různými strategiemi (Eisenberg & Lennon, 1983). Rozdíly mezi rody v empatii a zvláště pak emocionální empatii jsou považovány za funkci sebeposuzovacích metod, protože právě při jejich užití jsou výsledky mezi rody nejvíce rozdílné. Ve výsledcích testů situačního úsudku, psychofyziologických metod či pozorování nejsou rozdíly již tak zřetelné nebo se nevyskytují vůbec (Eisenberg & Lennon, 1983).

Jak vyplývá z předcházejícího textu, byla v zahraničí publikována řada diagnostických nástrojů škálového typu, určených k měření empatie jako celku či jako oddělených dílčích konstruktů. Přesto je v českém prostředí k dispozici relativně omezené množství těchto metod. Z uvedeného důvodu jsme se rozhodli představit českou verzi škály EES, zaměřenou na emocionální empatii. Škálu emocionální empatie v anglickém originále poprvé prezentovali Caruso a Mayer (1998). Vedle vlastních pozitivních zkušeností s experimentálním překladem škály (Seitl & Lečbych, 2016) nás k její volbě vedlo použití škály v dalších českých výzkumech (viz Ambrožová, 2015; Dutková, 2014; Záškodná & Mlčák, 2009).

Vývoj české verze Škály emocionální empatie (EES-R)

Cíle studie

1. Ověření původní faktorové struktury škály Emotional Empathy scale (EES) u její české verze.
2. Modifikování škály EES na EES-R na základě prověření alternativních modelů s redukovaným počtem položek či odlišným počtem extrahovaných faktorů.
3. Ověření reliability modifikované škály EES-R a jejích subškál.
4. Ověření potenciálu dotazníku BIP pro určení souběžné validity EES-R.
5. Stanovení parametrů výsledných hrubých skórů škály EES-R a jejích subškál u sledovaných podskupin výběrového souboru pro použití v rámci výzkumu.

Metody

Nástroje

Škála emocionální empatie (EES). Dotazníková metoda byla představena Carusem a Mayerem v roce 1998 prostřednictvím oficiálně nepublikovaného rukopisu. Cíle autorů při vývoji škály byly spojeny především s širším projektem, zaměřeným na výzkum emoční inteligence (Mayer, Caruso, & Salovey, 2000). Pro tento projekt hledali autoři škálu empatie bez souvislosti s kognitivním konceptem emoční inteligence (Caruso & Mayer, 1998). Oporou jim byly předcházející práce Davise (1980, 1983), Mehrabiana (1996, in Caruso & Mayer, 1998), Mehrabiana a Epsteina (1972) a Hogana (1969). Nejprve definovali typy reakcí či prožitků, kterými se může emocionální empatie projevovat, a následně formulovali 30 položek pro tyto typy. Zahrnuty jsou situace s negativním i pozitivním emočním podnětem. Každá položka představuje výrok, u kterého posuzuje respondent pravdivost pro svoji osobu na pětibodové škále likertova typu, zakotvené krajními body „vůbec nesouhlasí" a „zcela souhlasí". Celkem 6 položek je formulováno reverzně s cílem kontrolovat tendenci k souhlasnému odpovídání. Caruso a Mayer předpokládali multifaktoriální podmíněnost emocionální empatie, která se při ověření metody na souboru 793 adolescentů a dospělých potvrdila. Bylo identifikováno 6 faktorů, definovaných následně jako dimenze dotazníku, a to s označením Empatické zarmoucení, Pozitivní sdílení, Reaktivní citlivost, Emocionální zaujetí, Soucítění a Emoční nákaza. Každý faktor je sycen jiným počtem položek mezi 8 a 2, přičemž Emoční nákaza je sycena právě pouze dvěma položkami s nízkou interní konzistencí (Cronbachova alfa 0,44). Výrazně uspokojivější hodnoty vnitřní konzistence dosahoval celkový skór Emocionální empatie (Cronbachova alfa 0,86), založený na 26 položkách sytících 6 zmíněných faktorů. Při výzkumném uplatnění nástroje proto autoři doporučují pracovat pouze s prvními pěti subškálami nebo pak s celkovým skórem emocionální empatie (Caruso & Mayer, 1998). Z původního počtu 30 položek nebyly 4 přiřazeny k žádnému faktoru a nesytí tak ani celkový skór Emocionální empatie. Celkově škála vykazovala vysokou míru shody s konceptem emocionální empatie Mehrabiana (40 % vysvětleného společného rozptylu).

Vyhodnocení původní verze škály je založeno na hrubých skórech šesti dimenzí, celkovém hrubém skóru emocionální empatie (kalkulovaném z 26 položek) a celkovém hrubém skóru škály (kalkulováno ze všech položek dotazníku). Jednotlivé hrubé skóry je možné porovnat s průměry a standardními odchylkami v původní studii (Caruso & Mayer, 1998). Vyhodnocení námi upravené verze škály EES-R je popsáno v části věnované popisu parametrů subškál EES-R na našem výzkumném souboru.

Pro překlad škály EES a její další využití jsme si vyžádali souhlas Davida Carusa, který je korespondenčním autorem původního rukopisu (Caruso & Mayer, 1998). V dalším kroku provedli dva překladatelé nezávisle na sobě překlad škály do češtiny. Výsledné překlady spolu konzultovali a v případě odlišnosti byla vybrána vhodnější varianta. Škála byla následně přeložena dvěma dalšími bilingvními překladateli do angličtiny s navazující konzultací a finalizací do jedné sady položek. Významovou shodu mezi originálním zněním škály a zpětným překladem do angličtiny provedl rodilý mluvčí, který doporučil úpravu u čtyř položek. Tato úprava byla provedena a výsledný překlad škály obsahující 30 položek je uveden jako příloha č. 1. Ke škále byla koncipována instrukce k vyplnění (rovněž uvedena v příloze) a doplněna pětibodová škála Likertova typu se zakotvením ve dvou krajních bodech: „vůbec nesouhlasí" a „zcela souhlasí".

Při další práci s dotazníkem používáme pořadová čísla položek (1 – 30) tak, jak jsou uvedena v příloze č. 1.

Bochumský osobnostní dotazník (BIP) (Hossiep & Paschen, 2003). Obsahuje 210 položek sdružených do 14 subškál, reprezentujících osobnostní dispozice související s úspěchem v různých typech povolání. Data k dotazníku jsou dostupná pro část celkového výzkumného souboru (n=172) a byla do studie zařazena s cílem ověřit souběžnou validitu. Z celkového počtu 14 subškál byly pro ověření validity vybrány tři subškály, které svým konceptem odpovídají korelátům emocionální empatie, identifikovaným v předcházejících výzkumech. Subškála BIP označená jako Senzitivita sleduje konstrukt podobný empatii, zdůrazňuje však především schopnost vnímat i slabé signály z mezilidského prostředí. Druhá vybraná subškála BIP, označená jako Sociabilita, vyjadřuje míru přátelského a ohleduplného postoje k druhým lidem a snahu o harmonické vztahy. Sociabilita má blízký vztah k „přívětivosti" v teorii Big Five, jejíž vazba s emocionální empatií byla v minulosti již pozitivně ověřena. Podobně třetí vybraná subškála BIP s označením Emocionální stabilita reprezentuje konstrukt blízký „neuroticismu" v teorii Big Five s ověřeným pozitivním vztahem k emocionální empatii.

Výběrový soubor

Výběrový soubor čítal celkem N=317 participantů, z toho mužů n=140 (44,2 %), z toho žen n=177 (55,8 %). Co se týká vzdělání, evidovali jsme následující hodnoty: ZŠ n=10 (3 %), SŠ n=210 (66 %) a VŠ n=97 (31 %). Průměrný věk celého souboru byl 36,9 let; medián=35; min=19; max=62 (z toho u mužů: M=35,6; min=19; max=59; u žen pak: M=37,8; min=20; max=62). Test-retestová reliabilita byla počítána na omezeném vzorku n=36 participantů (26 žen s průměrným věkem 44 let a 10 mužů s průměrným věkem 42,5 let). Odstup mezi testem a retestem byl tři měsíce. Data byla získána v rámci tří projektů, zaměřených na inter-personální adaptaci běžné populace. Sběr probíhal výhradně metodou tužka-papír, a následně byla data vyhodnocena přes pomocnou tabulku.

V celém souboru se vyskytovaly pouze tři chybějící hodnoty, které chyběly náhodně a byly dopočítány pomocí metody ML (Expectation-Maximization) v programu SPSS.

Metody analýzy

Nejprve byl původní teoretický model posouzen pomocí konfirmační faktorové analýzy (CFA) metodou odhadu Diagonally Weighted Least Squares (DWLS) v programu R za využití funkcí balíčku „lavaan" (Rosseel, 2012). Metoda DWLS byla použita pro svou robustnost vůči odchylkám od normality (Mîndrila, 2010) v distribuci jednotlivých položek, a také kvůli signifikantnímu výsledku Mardiova testu vícerozměrné normality s ohledem na špičatost (koeficient: 1120.23; stat. krit.: 32.552; $p < 0{,}000$) (Mardia, 1970).

Poté jsme aplikovali metodu Explorační faktorové analýzy (EFA) pro ordinální položky, jak ji popisuje James Baglin (2014) pomocí programu FACTOR (Lorenzo-Seva, & Ferrando, 2006). Rozhodli jsme se použít tento postup ze dvou důvodů: použitá pětibodová stupnice Likertova typu má ordinální charakter a řada položek měla odchylky v šikmosti a špičatosti. V první fázi EFA jsme za účelem určení vhodného počtu faktorů použili matici polychorických korelací všech položek, na nichž byla provedena metoda Paralelní analýzy (PA) pomocí Minimum Rank Factor Analysis (MRFA), Minimum partial average test (MAP) (Velicer, 1976), a také klasické posouzení pomocí vlastních čísel.

V druhé fázi EFA byla použita extrakce zvoleného počtu faktorů opět pomocí MRFA s rotací Promax (Timmerman & Lorenzo-Seva, 2011).

Následně byly vyřazeny z psychometrického i obsahového hlediska nevyhovující položky. Výsledný upravený model byl poté opět posouzen pomocí konfirmační faktorové analýzy (CFA) metodou odhadu Diagonally Weighted Least Squares (DWLS) v programu R za využití funkcí balíčku „lavaan" (Rosseel, 2012).

U všech výsledných subškál byla ověřována reliabilita vnitřní konzistence pomocí koeficientů omega a Cronbachovy alfa. Test-retestová reliabilita a souběžná validita se třemi vybranými subškálami Bochumského osobnostního dotazníku (BIP) byla ověřena pomocí Pearsonova korelačního koeficientu v programu Statistica v.12.

V neposlední řadě jsme spočítali průměrné hrubé skóry, směrodatné odchylky a další parametry subškál pro jednotlivé podskupiny výběrového souboru (muže a ženy, mladší 35 let a starší 35 let).

Výsledky

Konfirmační faktorová analýza původní struktury škály EES

V prvním kroku jsme původní model pro ověření pomocí CFA definovali jako sadu 26 položek rozdělených do šesti faktorů tak, jak vyšel autorům po aplikaci EFA. Těmito škálami byly: Empatické zarmoucení (ES – Empatic Suffering, 8 položek), Pozitivní sdílení (PS – Positive Sharing, 5 položek), Reaktivní citlivost (RC – Responsive Crying, 3 položky), Emocionální zaujetí (EA – Emotional Attention, 4 položky), Soucítění (FO – Feeling for others, 3 položky) a Emoční nákaza (EC – Emotional Contagion, 2 položky). Metodou odhadu parametrů modelu byla DWLS. Při výpočtu jsme identifikovali problém s kovariační maticí latentních proměnných, způsobený téměř dokonalou korelací faktorů Pozitivní sdílení a Emoční nákaza. Po sloučení položek těchto faktorů do jednoho faktoru vykazoval model následující ukazatele shody s daty: χ^2 (289) = 368,7 p = 0,001 RMSEA = 0,030 (90 % CI 0,019 – 0,038) CFI = 0,982 TLI = 0,980 a SRMR = 0,065. Až na nízkou p-hodnotu statistiky χ^2 jde o příznivé hodnoty, ale při bližším pohledu na model (viz obrázek 1) a při podrobné exploraci znění otázek se nám jeho struktura jevila příliš komplikovaná s řadou překrývajících se fazet a několika otázkami s opravdu nízkými náboji (pol. 16 a 29). Téměř shodně dopadl i model s hierarchickým uspořádáním faktorů.

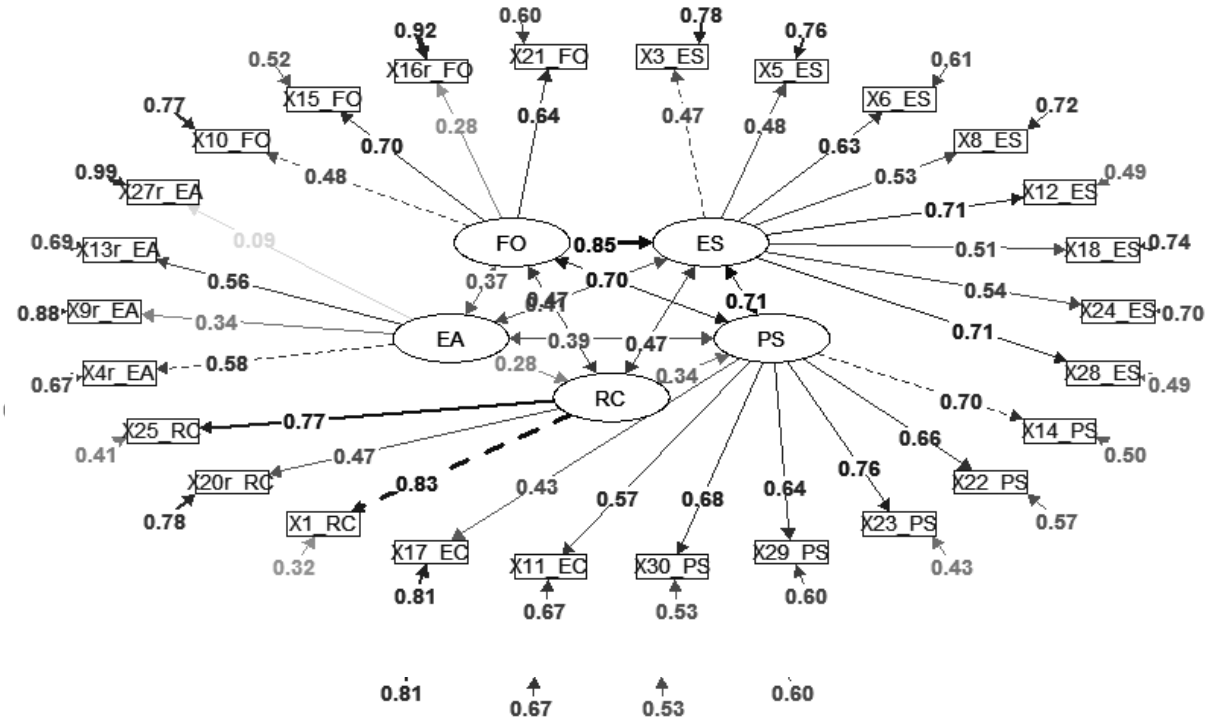

Obrázek 1 – Původní model EES s 26 položkami ověřovaný v CFA

Explorační faktorová analýza

Na základě výsledků CFA a z našeho pohledu obtížně popsatelných rozdílů mezi obsahem položek jednotlivých faktorů jsme udělali krok zpět a vrátili se s českým překladem škály do fáze EFA, přičemž jsme na celkovém souboru N=317 participantů použili všech 30 původních položek, se kterými autoři původní škály též vstupovali do EFA. Deskriptivní statistiky a položkovou analýzu všech položek shrnuje tabulka 1.

Statisticky významný výsledek Bartlettova testu (stat.krit.= 3241; s.v.=435; p<0,001) a Kaiser-Meyer-Olkinovo kritérium > 0,80 (KMO=0,88) ukazují, že data splňují podmínky pro použití faktorové analýzy.

Tabulka 1 – Položková analýza původní verze EES (N=317)

položka	průměr	S.O.	šikmost	špičatost	abs. četnost odp. 1	abs. četnost odp. 2	abs. četnost odp. 3	abs. četnost odp. 4	abs. četnost odp. 5	kor. položky s celkem	Cronbach. alfa po vymazání položky
p_1	3,37	1,26	-0,19	-1,05	23	64	81	70	79	0,48	0,88
p_2	3,64	1,20	-0,51	-0,77	16	47	68	89	97	0,36	0,88
p_3	3,50	1,21	-0,46	-0,72	23	47	72	100	75	0,45	0,88
*p_4r	3,85	1,13	-0,89	-0,03	14	35	42	121	105	0,28	0,88
p_5	4,62	0,72	-2,40	6,92	3	4	14	68	228	0,47	0,88
p_6	3,89	1,08	-0,85	0,08	11	27	57	114	108	0,52	0,87
p_7	3,32	1,01	-0,24	-0,33	14	47	116	102	38	0,45	0,88
p_8	4,50	0,80	-2,02	4,64	4	7	17	86	203	0,46	0,88
*p_9r	3,62	1,29	-0,52	-0,89	23	48	62	77	107	0,16	0,88
p_10	3,00	0,92	-0,02	-0,25	15	75	137	76	14	0,42	0,88
p_11	3,91	0,92	-0,82	0,62	6	17	63	144	87	0,44	0,88
p_12	4,16	0,86	-1,00	0,97	3	11	45	132	126	0,62	0,87
*p_13r	3,97	0,89	-0,82	0,65	4	16	57	148	92	0,27	0,88
p_14	4,12	0,93	-1,04	0,87	5	13	50	119	130	0,54	0,87
p_15	3,10	1,02	0,11	-0,62	13	82	113	79	30	0,59	0,87
*p_16r	2,67	1,03	0,30	-0,46	37	113	100	53	14	0,26	0,88
p_17	2,99	1,05	-0,02	-0,63	25	80	108	82	22	0,34	0,88
p_18	4,60	0,69	-2,27	6,99	3	2	13	82	217	0,48	0,88
p_19	3,67	0,94	-0,50	0,08	7	24	95	132	59	0,66	0,87
p_20r	3,09	1,25	-0,01	-1,00	36	74	85	70	52	0,28	0,88
p_21	3,57	0,95	-0,37	-0,26	6	36	97	128	50	0,51	0,87
p_22	3,87	0,97	-0,87	0,54	8	22	58	143	86	0,53	0,87
p_23	3,86	0,95	-0,66	-0,02	4	27	64	137	85	0,58	0,87
p_24	3,64	1,15	-0,49	-0,70	13	47	70	99	88	0,46	0,88
p_25	2,85	1,30	0,21	-1,08	54	89	70	59	45	0,44	0,88
p_26	3,26	0,99	-0,39	-0,3	17	51	107	118	24	0,26	0,88
*p_27r	3,22	1,23	-0,10	-1,07	25	79	70	86	57	0,04	0,89
p_28	3,83	0,96	-0,74	0,24	6	26	63	144	78	0,60	0,87
p_29	4,01	0,91	-0,95	1,01	6	12	56	141	102	0,50	0,88
p_30	4,03	0,83	-0,83	0,94	3	11	53	156	94	0,55	0,87

Pozn.: odp. 1 = vůbec nesouhlasí, odp. 5 = zcela souhlasí; r = reverzně hodnocená pol.; * = vyřazená pol.

Co se týká určení finálního počtu faktorů, paralelní analýza odhalila, že pouze tři faktory z naměřených dat vysvětlují více rozptylu než nejlepších 95 % faktorů z dat náhodných. Metoda MAP ukázala požadovanou nejmenší korelaci u dvoufaktorového řešení (0,0156), nicméně jen s nepatrným rozdílem od řešení třífaktorového (0,0160). Podle klasického kritéria vlastních čísel vyšších než 1 by mohlo být uvažováno dokonce 7 faktorů (9,08; 2,26; 1,94; 1,61; 1,46; 1,11; 1,07), avšak jejich obsahová interpretace už byla velmi obtížná. Nakonec jsme jako nejvhodnější zvolili řešení o třech faktorech, které vysvětlovaly 44,3 % z celkového a 56,9 % ze společného rozptylu (viz tab. 2).

Tabulka 2 – Srovnání faktorových nábojů u původní 30 položkové EES a redukované 25 položkové EES-R s přeházeným pořadím položek dle objevených faktorů (N=317)

30 pol. EES	F1	F2	F3	kom. h^2	kom. MRFA	25 pol. EES-R	SS	ED	PP	kom. h^2	kom. MRFA
p_1	-0,01	**0,88**	-0,03	0,78	0,92	p_3	**0,38**	0,28	-0,01	0,22	0,53
p_2	-0,05	**0,55**	0,12	0,32	0,62	p_6	**0,78**	-0,01	-0,06	0,61	0,64
p_3	0,26	**0,32**	0,11	0,18	0,62	p_8	**0,72**	-0,13	0,03	0,53	0,79
*p_4r	-0,18	0,11	**0,46**	0,26	0,53	p_10	**0,41**	0,21	-0,05	0,21	0,70
p_5	-0,20	0,02	**0,90**	0,84	0,90	p_12	**0,62**	0,04	0,16	0,41	0,67
p_6	**0,50**	0,05	0,26	0,32	0,71	p_15	**0,37**	0,26	0,16	0,23	0,68
p_7	0,27	-0,12	**0,40**	0,25	0,75	p_19	**0,58**	-0,02	0,27	0,41	0,90
p_8	0,20	0,03	**0,48**	0,27	0,76	p_21	**0,72**	-0,22	0,10	0,58	0,91
*p_9r	-0,25	0,14	**0,34**	0,19	0,54	p_24	**0,75**	0,21	**-0,30**	0,70	0,84
p_10	**0,56**	0,10	-0,05	0,32	0,67	p_26	**0,36**	0,13	-0,07	0,15	0,76
p_11	-0,10	-0,07	**0,69**	0,50	0,70	p_28	**0,79**	0,05	-0,03	0,63	0,83
p_12	0,24	0,14	**0,49**	0,32	0,72	p_29	**0,46**	0,02	0,24	0,27	0,71
*p_13r	**-0,49**	0,16	**0,68**	0,73	0,67	p_1	-0,06	**0,89**	0,11	0,81	0,97
p_14	0,05	-0,19	**0,78**	0,64	0,73	p_2	0,12	**0,45**	0,08	0,22	0,58
p_15	**0,52**	0,14	0,14	0,31	0,78	p_20r	-0,06	**0,62**	-0,01	0,39	0,70
*p_16r	**0,33**	-0,02	-0,01	0,11	0,58	p_25	0,12	**0,73**	-0,07	0,56	0,74
p_17	**0,35**	0,04	0,09	0,13	0,64	p_5	0,29	-0,08	**0,55**	0,39	0,84
p_18	-0,01	0,11	**0,67**	0,46	0,76	p_7	0,29	-0,05	**0,30**	0,18	0,64
p_19	0,25	0,05	**0,57**	0,39	0,91	p_11	-0,17	0,03	**0,80**	0,67	0,75
p_20r	-0,06	**0,65**	-0,09	0,43	0,66	p_14	0,09	-0,10	**0,72**	0,54	0,73
p_21	**0,39**	-0,15	**0,46**	0,38	0,88	p_17	-0,14	0,28	**0,43**	0,28	0,58
p_22	0,04	-0,10	**0,70**	0,50	0,75	p_18	**0,38**	0,02	**0,39**	0,30	0,80
p_23	0,12	-0,12	**0,73**	0,55	0,92	p_22	-0,14	0,08	**0,83**	0,72	0,74
p_24	**0,49**	**0,30**	-0,03	0,34	0,84	p_23	-0,04	0,05	**0,84**	0,71	0,94
p_25	0,19	**0,74**	-0,17	0,62	0,76	p_30	0,15	-0,03	**0,63**	0,42	0,79
p_26	**0,63**	-0,05	-0,14	0,42	0,75					**TCV**	**18,77**
*p_27r	**-0,45**	**0,37**	0,18	0,36	0,45	**ECV**	5,1	2,5	4,3	**celk.**	**11,87**
p_28	**0,58**	0,07	0,26	0,41	0,91	**% ECV**	27	13	23	**celk.**	**63 %**
p_29	0,27	0,04	**0,42**	0,25	0,75						
p_30	-0,05	-0,02	**0,76**	0,57	0,79						
				TCV	**21,96**						
ECV	3,4	2,6	6,5	**celk.**	**12,51**						
% ECV	16	12	29	**celk.**	**57 %**						

Pozn.: Matice: Polychorické korelace; Metoda Extrakce: MRFA; Rotace: Promax; F = latentní proměnná – faktor; SS = Soustrast – sounáležitost; ED = Emocionální dojetí; PP = Pozitivní prožívání; kom. h^2 = komunality položek spočítané klasickým způsobem; kom. MRFA = komunality spočítané postupem Minimum Rank Factor Analysis (MRFA); faktorové náboje > 0,3 jsou vyznačeny tučně; TCV = celkový společný rozptyl; ECV = vysvětlený společný rozptyl; * = vyřazená pol.

Ne všechny položky z původního 30 položkového znění dotazníku ovšem do tohoto vzorce zapadaly. Na základě deskriptivních charakteristik a faktorových nábojů jsme se rozhodli vyloučit následující položky: 4. Na pocity druhých moc nemyslím.; 9. Z utrpení zvířat, se podle mého názoru, příliš nadělá.; 13. Málokdy si všimnu, když jsou lidé na sebe laskaví.; 16. Mám své vlastní pocity, které neodrážejí to, jak se cítí druzí.; 27. Je mi nepříjemné, když lidé pláčou na veřejnosti.

Všechny vyřazené položky měly reverzní systém vyhodnocování, což též mohlo přispět k jejich odlišnému fungování v rámci EFA. Verze s 25 položkami měla lepší psychometrický potenciál (viz tab. 3).

Tabulka 3 – Výsledné statistiky EFA u 25 položkového modelu EES-R (N=317)

Vysvětlený rozptyl na základě vlastních čísel			
Faktor	**Vlastní číslo**	**% celkového rozptylu**	**Kumul. % celkového rozptylu**
1	8,75	35,0	35,0
2	2,19	8,7	43,7
3	1,60	6,4	**50,1**
Vlastní čísla z redukované korelační matice			
Faktor	**Vlastní číslo**	**% společného rozptylu**	**Kumul. % společného rozptylu**
1	8,52	45,4	45,4
2	1,97	10,5	55,9
3	1,38	7,3	**63,2**
Celkový rozptyl		25	
Celkový společný rozptyl		18,8	
Vysvětlený společný rozptyl		11,9	
Nevysvětlený společný rozptyl		6,9	

S ohledem na znění, obsah, význam a interpretaci zbylých položek jsme je následně rozdělovali do tří, tentokráte již nově pojmenovaných, faktorů: Soustrast – sounáležitost (SS), Emocionální dojetí (ED) a Pozitivní sdílení (PS). Korelace mezi těmito subškálami jsou následující: $r_{SS,ED}$ = 0,38 $r_{SS,PS}$ = 0,62 $r_{ED,PS}$ = 0,26. Výsledný model EES-R jsme poté podrobili konfirmační faktorové analýze.

Konfirmační faktorová analýza redukované škály

Na základě zjištění z EFA jsme definovali redukovaný model pro CFA jako sadu 25 pozorovaných proměnných na ordinální škále, jejichž skóry jsou ovlivňovány třemi latentními proměnnými: Soustrast – sounáležitost (SS), Emocionální dojetí (ED) a Pozitivní sdílení (PS). Metodou odhadu byla DWLS. Takto pojatý model (viz obr. 2) vykazoval následující velmi příznivé ukazatele shody s daty: χ^2 (272) = 309,3 p = 0,059 RMSEA = 0,021 (90 % CI 0,000 – 0,031) CFI = 0,993 TLI = 0,993 a SRMR = 0,062.

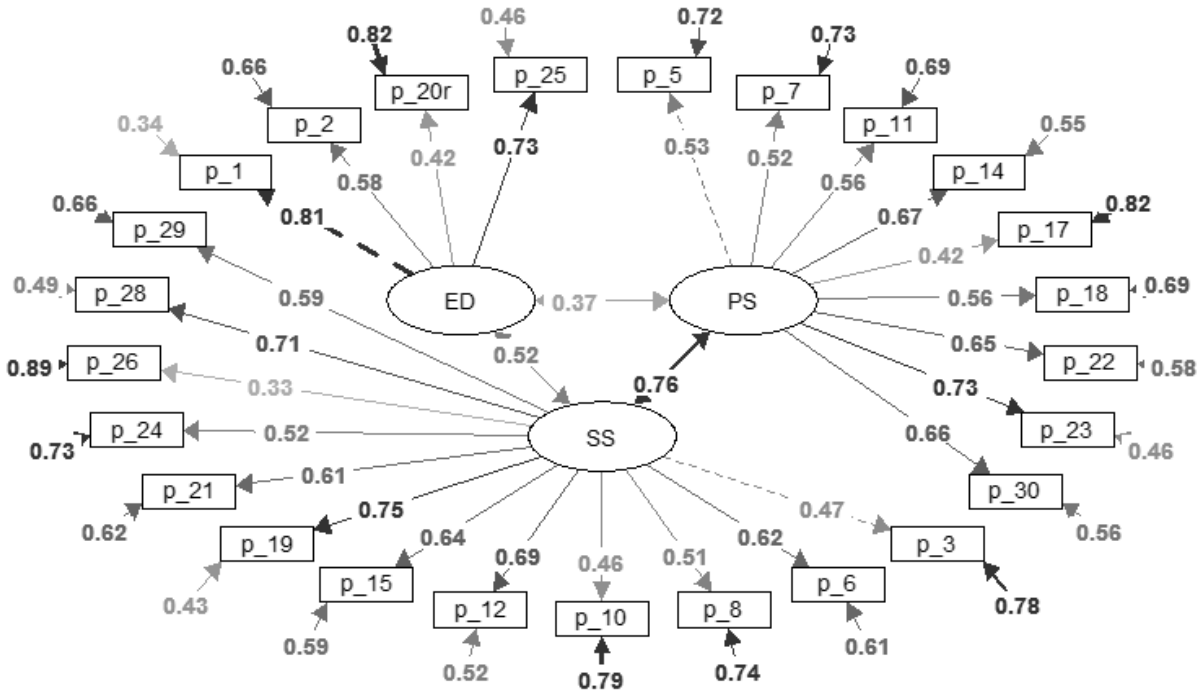

Pozn.: ED = Emocionální dojetí; PS = Pozitivní sdílení; SS = Soustrast – Sounáležitost; Všechny koeficienty jsou standardizovány.

Obrázek 2 – Redukovaný model EES-R s 25 položkami a třemi subškálami ověřovaný v CFA

Reliabilita a validita

Dalším krokem byl výpočet ukazatelů reliability. Koeficienty reliability vnitřní konzistence pomocí koeficientů omega a Cronbachovy alfa a test-retestové reliability po třech měsících ukazuje tabulka 4. Vnitřní konzistence škály EES-R i jejích subškál vykazuje dobré výsledky (u ED zřejmě vlivem nízkého počtu položek uspokojivé). Stabilita v čase je též dobrá, avšak s interpretačním omezením, že jde pouze o velmi malý vzorek.

Tabulka 4 – Ukazatele reliability EES-R

	Celkový skór EES-R (25 pol.)	SS Soustrast – sounáležitost (12 pol.)	ED Emocionální dojetí (4 pol.)	PS Pozitivní sdílení (9 pol.)
Omega	**0,91**	**0,85**	**0,74**	**0,83**
Cronbachova α (N=317)	**0,89**	**0,85**	**0,72**	**0,83**
Prům. kor. položek s celkem	0,49	0,53	0,52	0,54
Prům. kor. pol. mezi sebou	0,27	0,34	0,40	0,36
Test – retest r_{12} (N=36)	**0,79**	**0,83**	**0,79**	**0,69**

Při ověřování potenciálu dotazníku BIP ke zjištění souběžné validity byly podstatné zejména korelace vybraných subškál BIP s celkovým skórem EES-R. Subškály Senzitivita, Sociabilita a Emoční stabilita reprezentují konstrukty, které byly v předcházejících výzkumech identifikovány jako koreláty emocionální empatie. Přestože nejde ani v jednom případě o emocionální empatii samotnou, vykázaly v minulosti k emocionální empatii statisticky významný vztah. Z uvedeného důvodu jsme se je rozhodli zařadit jako parametr validity i my. Na druhou stranu nám pro korelované subškály z BIP chybělo dostatečně jednoznačné teoretické zázemí, abychom mohli očekávat jejich vztah ke konkrétním subškálám EES-R. Jak ukazuje tabulka 5, s celkovým skórem EES-R vykazují statisticky významnou souvislost v očekávaném směru všechny tři vybrané subškály BIP. Navíc byly identifikovány statisticky významné souvislosti i s jednotlivými subškálami EES-R. Senzitivita v BIP kladně koreluje se subškálami SS a PS. Sociabilita vykázala jedinou statisticky významnou souvislost, a to se subškálou PS. Emoční stabilita statisticky významně negativně koreluje se subškálami SS a ED. Korelace jsou však spíše slabé, což znamená, že posuzované proměnné spolu sice nějaký rozptyl sdílí, nejde však podle očekávání o shodné koncepty, a pro potřeby ověření validity škály EES-R bude nutné v návazném výzkumu hledat ještě jiné nástroje či jiná kritéria.

Tabulka 5 - Souběžná validita EES-R se škálami dotazníku BIP (n=172)

	Celkový skór EES-R	SS Soustrast - sounáležitost	ED Emocionální dojetí	PS Pozitivní sdílení
Senzitivita (BIP)	0,33*	0,27*	0,19	0,31*
Sociabilita (BIP)	0,24*	0,17	0,10	0,30*
Emoční stabilita (BIP)	-0,32*	-0,34*	-0,26*	-0,12

Pozn.: * = $p < 0,01$; n = velikost výběrového souboru pro určování validity

Parametry škály EES-R a jejích subškál pro jednotlivé podskupiny

Celkový hrubý skór EES-R i hrubé skóry tří subškál (SS, ED, PS), které jsou tvořeny průměry všech příslušných položek, vykazují normální rozložení. Rozdíly mezi rody jsou však statisticky významné, spíše střední až velká je i velikost účinku tohoto rozdílu dle Cohenova d, a to jak u celkového skóru, tak u jednotlivých subškál.

V případě věku jsme se rozhodli z vývojového hlediska rozdělit soubor na mladé dospělé do 35 let a starší od 35 let (včetně) výše. Zde se opět ukázaly statisticky významné rozdíly, velikost účinku u těchto rozdílů je však malá (viz tabulka 6). Výsledné parametry pro všechny podskupiny obsahuje tabulka 7. Zkusili jsme obě proměnné (věková kategorie i rod) vložit ještě do faktoriální ANOVA (2x2), nicméně žádné efekty interakce se nepotvrdily.

Tabulka 6 – Parametry škál EES-R (N=317)

Základní parametry škál:	M	S.O.	SEM	CI -95%	CI +95%	Min	Max	Rozptyl	Šikm.	Špič.
Celkový HS EES-R	3,70	0,54	0,03	3,64	3,75	1,72	4,92	0,29	-0,44	0,32
Soustrast – sounáležitost SS	3,68	0,61	0,03	3,61	3,74	1,50	5,00	0,37	-0,44	0,15
Emocionální dojetí ED	3,24	0,93	0,05	3,14	3,34	1,00	5,00	0,86	-0,05	-0,44
Pozitivní sdílení PS	3,93	0,59	0,03	3,86	3,99	1,11	5,00	0,34	-0,88	1,71
Rozdíly mezi muži a ženami:	M muži	M ženy	S.O. muži	S.O. ženy	N muži	N ženy	t	s.v.	p	Cohe-novo d
Celkový HS EES-R	3,49	3,86	0,55	0,47	140	177	6,43	315	**<0,000**	**0,72**
Soustrast – sounáležitost SS	3,49	3,82	0,65	0,54	140	177	4,85	315	**<0,000**	**0,55**
Emocionální dojetí ED	2,77	3,61	0,89	0,77	140	177	9,00	315	**<0,000**	**1,01**
Pozitivní sdílení PS	3,81	4,02	0,61	0,55	140	177	3,24	315	**0,001**	**0,36**
Rozdíly mezi věkovými skupinami:	M do 35	M nad 35	S.O. do 35	S.O. nad 35	N do 35	N nad 35	t	s.v.	p	Cohe-novo d
Celkový HS EES-R	3,62	3,78	0,54	0,52	163	154	-2,75	315	**,006**	**0,30**
Soustrast – sounáležitost SS	3,58	3,78	0,60	0,61	163	154	-3,00	315	**,003**	**0,33**
Emocionální dojetí ED	3,09	3,39	0,93	0,90	163	154	-2,92	315	**,004**	**0,33**
Pozitivní sdílení PS	3,90	3,95	0,60	0,57	163	154	-0,76	315	0,450	0,09

Tabulka 7 – Parametry škál EES-R pro jednotlivé podskupiny

			Celkový skór		Sounáležitost - soustrast		Emocionální dojetí		Positivní sdílení	
Rod	Věk	N	průměr	S.O.	průměr	S.O.	průměr	S.O.	průměr	S.O.
ženy	do 35 let	81	3,83	0,43	3,78	0,48	3,54	0,73	4,02	0,52
	nad 35 let	96	3,88	0,5	3,85	0,59	3,67	0,81	4,02	0,58
muži	do 35 let	82	3,41	0,55	3,38	0,64	2,65	0,89	3,79	0,65
	nad 35 let	58	3,61	0,52	3,66	0,63	2,93	0,87	3,84	0,55

Diskuze

Cílem studie bylo představit českou verzi Škály emocionální empatie pod označením EES-R a prezentovat její psychometrické charakteristiky. Škála EES-R byla vyvinuta ze škály EES (Caruso & Mayer, 1998) pomocí překladu škály do češtiny a ověření její faktorové struktury na souboru 317 respondentů. Výsledem je škála s nižším počtem položek a jiným počtem i vymezením subškál.

Při zvažování faktorového řešení jsme před klasickým řešením, umožňujícím podle vlastních čísel až sedm faktorů, a nejmenším možným dvoufaktorovým řešením, upřednostnili řešení třífaktorové. Odlišili jsme se tak nejen od dotazníku EES, ale i od dalších škál, zaměřených na emocionální empatii přímo či jako na jeden z dílčích konstruktů celkové empatie. U revidované verze EQ (Muncer & Ling, 2006) a BEES (Mehrabian, 1997) je pouze jeden faktor spojen s emocionální empatií a dotazník QEES autorů Mehrabiana a Epsteina (1972), zaměřený výlučně na emocionální empatii, je tvořen sedmi subškálami. Naopak podobnost

shledáváme u Davise (1980,1983), protože tři škály ze čtyř v jeho dotazníku IRI lze definovat jako zdroje emocionální empatie. Při porovnání konceptů jsou však blízké našemu modelu pouze dva faktory z IRI. Obsahově totiž zahrnuje dva faktory z IRI subškála Soustrast – sounáležitost z EES-R. Navíc obsahuje EES-R subškálu Pozitivní sdílení, která se u Davise nevyskytuje, protože nepočítal s emočními reakcemi v pozitivním směru. Pro třífaktorové řešení nacházíme v datech našeho výzkumného souboru nejvyšší oporu, protože po vyloučení pěti položek s nízkým nábojem či nejednoznačnou příslušností vykazuje zbývajících 25 položek poměrně jasný vztah vždy k jednomu z faktorů. V takto příbuzných položkách je možné snadno identifikovat i obsahovou spřízněnost, dovolující přisoudit jednotlivým subškálám konzistentní interpretaci. V případě subškály Soustrast – sounáležitost jde o kapacitu jedince přímo emočně reagovat na negativní emoční prožívání druhých či na nepříznivou situaci, ve které se druzí nacházejí. Emoční reakce pozorovatele nemusí být zcela shodná s prožitky druhých, má ale shodnou valenci. Teoretickou oporou pro subškálu jsou jak původní pojednání A. Smithe o sympatii (2005), tak i současný koncept Baron-Cohena a Wheelwrightové (2004), který zařazuje sympatii pod empatii, s důrazem na empatii emocionální. Subškála Emocionální dojetí, obsahující jedinou reverzní položku (č. 20) ve škále, je definována jako tendence identifikovat se s fiktivními postavami, jejich emočním prožíváním a osudem. Tendence zahrnuje i emoční reagování na vysoce abstraktní podněty, jako je smutná hudba. Zdroj teoretické opory nacházíme již u E. Stotlanda (1969), jehož úvahami se inspiroval Davis (1980) pro svoji subškálu Fantazie a následně Caruso s Mayerem (1998). Později Stotland a jeho kolegové zjistili, že lidé skórující výše v položkách identifikace s fiktivními postavami, vykazují i vyšší známky fyziologické reakce pocení rukou, když byli konfrontováni s emočním prožíváním fiktivních postav (1978, in Davis, 1983). Subškála Pozitivní sdílení je definována jako citlivost vůči pozitivním emočním prožitkům druhých či vůči pozitivním situacím, ve kterých se druzí nacházejí s navazujícím afektivním prožitkem pozorovatele ve stejném směru. Teoretické zázemí pro subškálu nacházíme v práci Mehrabiana a Epsteina (1972), Mehrabiana (1997) a Carusa s Mayerem (1998). Model se třemi proměnnými vykázal dobrou shodu s daty i při konfirmační faktorové analýze, což podpořilo vhodnost třífaktorového řešení. Modifikační indexy sice poukazovaly na další možnosti k vyladění, jako například u položek 24, 3, 18 či 7 (dvojité náboje, nízké náboje), ale s ohledem na obsahové pokrytí problematiky jednotlivými položkami a na fakt, že jde o první studii s tímto českým překladem EES, jsme nechtěli příliš podléhat cizelování již tak příznivých statistických ukazatelů a škálu nadmíru oklešťovat. V případě pěti položek, které však vyloučeny byly, nás vedle jejich obsahového zaměření zaujala jejich reverzní formulace. Shodný znak vyloučených položek vyvolal pochybnosti o zpracování vstupních dat. Nicméně po ověření, že data byla zpracována korektně, byla zvážena i k obsahovému zaměření alternativní možnost interpretace, a to, že reverzně koncipované položky o pocitech mohly být ve spojení s pětibodovou škálou pro respondenty hůře srozumitelné. Výsledkem byla nízká konzistence odpovědí na tyto položky se zbytkem škály.

Hodnotu vnitřní konzistence celé škály ($\omega = 0{,}91$; $\alpha = 0{,}89$), lze považovat za dobrou. Nejnižší (přesto uspokojivé) hodnoty dosáhla subškála Emocionální dojetí ($\omega = 0{,}72$; $\alpha = 0{,}72$), což přisuzujeme položce 2. „Některé hudební skladby mě dokážou skutečně dojmout.“ Položka nezahrnuje identifikaci s fiktivními postavami, ale tendenci reagovat na vysoce abstraktní podněty, což sice částečně zapadá do konceptu empatické imaginace podle Stotlanda (1969), ale významový posun je zde od ostatních položek zřetelný. Hodnoty test-retest reliability jsou pak jak pro celou škálu, tak pro jednotlivé subškály dobré. Zjištění je ovšem limitováno nízkým počtem respondentů, kteří byli pro retest k dispozici.

Korelace celé škály EES-R ke třem subškálám dotazníku BIP vykázala výsledky v očekávaném směru dle předcházejících zjištění (Mehrabian, Young, & Sato, 1988; Záškodná & Mlčák, 2009). S emocionální empatií roste senzitivita a sociabilita a naopak klesá emocionální stabilita, dle jejich definice v dotazníku BIP (Hossiep & Paschen, 2003). Přesto jsme očekávali, že vztahy mezi proměnnými budou silnější. Vedle celkových výsledků stojí za zmínku, že Emocionální stabilita dle BIP nevykázala žádný vztah k subškále Pozitivní sdílení. Zvýšená emoční labilita tak nesouvisí s tímto aspektem emocionální empatie, zatímco s druhými dvěma ano. Naopak Emocionální dojetí vykázalo jako jediný vztah právě negativní korelaci k subškále Emocionální stabilita.

Parametry škály EES-R lze srovnat s původním zdrojem (Caruso & Mayer, 1998) obtížně, protože celkový skór emocionální empatie je založen v EES a EES-R na částečně odlišných položkách. Srovnání mezi subškálami není možné vůbec, protože oba nástroje mají zcela odlišnou strukturu faktorů. Dle očekávání však dopadl rozdíl mezi rody. Ženy vykazují v EES-R statisticky významně vyšší emocionální empatii než muži, a to celkově i v jednotlivých subškálách. Rozdíl se vyskytoval shodně i napříč dalšími studiemi, které použily k měření empatie sebeposuzovací nástroje (např. Caruso & Mayer, 1998; Davis, 1980; Mehrabian, 1997; Mehrabian, Young, & Sato, 1988; Záškodná & Mlčák, 2009), a proto je možné označit tento rozdíl za rodově charakteristický, pokud je použito sebeposouzení. Původ rozdílu však zůstává zatím nedořešen a s několika alternativními interpretacemi (viz např. srovnání interpretace u Dostál, Plháková, & Záškodná, 2014; Eisenberg & Lennon, 1983) je zajímavou otázkou pro budoucí výzkumné designy. Přínosné může být srovnání výsledků EES-R se záznamem pozorování či s výsledky projektivních metod. Vedle klasických možností, jako je Rorschachova metoda a Tematický apercepční test, se jeví slibně i nová projektivní metoda Test sociálního zrání (Obereignerů, Čáp, Krausová, & a kol., 2016). Zde by bylo potenciálně možné lépe porozumět i rozdílům v dalším parametru EES-R, kterým je věk. Rozdíly mezi dvěma věkovými skupinami jsou v EES-R méně významné a v případě subškály Pozitivní sdílení není rozdíl statisticky významný. Přesto lze konstatovat, že starší respondenti v našem souboru byli více emocionálně empatičtí, než ti mladší. Jednou z možných interpretací je nárůst sentimentu s věkem. S životní zkušeností vzrůstá i zkušenost z více sociálních rolí, situací i vlastních emočních prožitků v nich. Zkušenosti mohou zvyšovat emocionální citlivost vůči těmto situacím. Interpretace je však oslabena výsledkem Pozitivního sdílení, u kterého nebyl významný rozdíl mezi skupinami vytvořenými podle věku identifikován. Výsledek v tomto směru naznačuje, že s věkem spíše roste schopnost sympatie a tendence k identifikaci s fiktivními postavami.

Mezi nedostatky předložené studie patří limitovaný rozsah výzkumného souboru, získaného z běžné populace. Přestože je soubor do značné míry vyvážený z pohledu rodu a věku, celkový počet respondentů je spíše nižší. Dalším omezením předložené studie je provádění úprav škály a konfirmace její struktury na stejném souboru. I z toho důvodu doporučujeme předložená data používat jen ve výzkumném kontextu. Pro úplnou standardizaci škály EES-R bude zapotřebí věnovat výzkumnou pozornost zejména opětovnému ověření struktury na dalším výzkumném souboru a nalezení vhodného kritéria pro určení validity metody. Mezi další možné úkoly patří určení optimálních cut-off skórů pro odlišení deficitu v míře empatie např. pomocí receiver operating curve (ROC), nebo posouzení odlišného fungování položek vzhledem k rodu a věku (DIF). Jistý potenciál by mohla mít i aplikace postupů na základě teorie odpovědi na položku (IRT).

Závěry

Možnosti diagnostiky empatie a specificky emocionální empatie jsou prostřednictvím sebeposuzovacích nástrojů díky teoretickému i historickému zázemí konstruktu rozsáhlé. Přesto je z celého rozsahu nástrojů dostupný v České republice jen zlomek. Tato studie si proto kladla za cíl představit českou verzi Škály emocionální empatie pod označením EES-R a její psychometrické parametry. Výsledky studie přinesly zejména informace o faktorové struktuře a reliabilitě škály EES-R, které potvrzují potenciálně dobré psychometrické kvality metody. Výsledky faktorové analýzy vedly k vyloučení pěti položek z původního překladu EES. Dominantní uplatnění nalezne škála EES-R pravděpodobně zatím pouze ve výzkumu. Lze ji však orientačně použít k diagnostice emocionální empatie i v praxi, a to zejména tam, kde nehrozí zvýšený dopad sociální desirability, protože škála nedisponuje žádným protiopatřením a zaměření položek je z jejich formulace zjevné. Získaná data mohou pak posloužit k dokončení procesu standardizace škály.

Literatura

Ambrožová, T. (2015). *Emoční empatie a její vztah ke Škále oboustranné autonomie v Rorschachově metodě.* Dostupné z https://theses.cz/id/7rrit2

Baglin, J. (2014). Improving Your Exploratory Factor Analysis for Ordinal Data: A Demonstration Using FACTOR. *Practical Assessment, Research & Evaluation, 19*(5). Dostupné z http://pareonline.net/getvn.asp?v=19&n=5

Balconi, M., & Canavesio, Y. (2013). Emotional contagion and trait empathy in prosocial behavior in young people: The contribution of autonomie (facial feedback) and Balanced Emotional Empathy Scale (BEES) measures. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology, 35*(1), 41-48.

Baron-Cohen, S., & Wheelwright, S. (2004). The Empathy Quotient: An investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 34*(2), 163-175.

Caruso, D. R., & Mayer, J. D. (1998). *A measure of emotional empathy for adolescents and adults*. Unpublished manuscript.

Davis, M. H. (1980). A Multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology, 10*, 85.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*(1), 113-126.

Delič, L., Novak, P., Kovačič, J., & Avsec, A. (2011). Self-reported emotional and social intelligence and empathy as distinctive predictors of narcissism. *Psychological Topics, 20*(3), 477-488.

Dostál, D., Plháková, A., & Záškodná, T. (2014). Rozdíly v autistických rysech, empatii a systematizaci mezi studenty exaktních a humanitních věd. *Československá psychologie, 58*(3), 206-221.

Dutková, K. (2014). *Vybrané interpersonálne vlastnosti osobnosti a ich vzťah k Rorschachovskej škále orálnej závislosti.* Dostupné z http://theses.cz/id/hmrafs/Bakalrka_Katarna_Dutkov.pdf

Eisenberg, N., & Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological Bulletin, 94*(1), 100-131.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Miller, P. A., Fultz, J., Shell, R., Mathy, R. M., & Reno, R. R. (1989). Relation of sympathy and personal distress to prosocial behavior: A multimethod study. *Journal od Personality and Social Psychology, 57*(1), 55-66.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E., & Target, M. (2010). *Affect Regulation, Mentalization, and the Development of the Self.* New York: Other Press.

Gruen, R. J., & Mendelsohn, G. (1986). Emotional responses to affective displays in others: The distinction between empathy and sympathy. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*(3), 609-614.

Hogan, R. (1969). Development of an Empathy Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 33*(3), 307-316.

Horowitz, L. M., Rosenberg, S. E., Baer, B. A., Ureno, G., & Villasenor, V. S. (1988). Inventory of Interpersonal Problems: Psychometric properties and clinical applications. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*(6), 885-892.

Hossiep, R., & Paschen, M. (2003). *Bochumský osobnostní dotazník - BIP*. [Překlad a úprava Simona Hoskovcová, Andrea Vybíralová]. Praha: Testcentrum.

Chlopan, B. E., McCain, M. L., Carbonell, J. L., & Hagen, R. L. (1985). Empathy: Review of available measures. *Journal of Personality and Social Psychology, 48*(3), 635-653.

Juřicová, K. (2016). *Vzájemný vztah mezi koncepty empatie a interpersonální decentrace.* Dostupné z https://theses.cz/id/mysnko

Leslie, A. M. (1987). Pretense and representation: The origins of "Theory of Mind". *Psychological Review, 94*(4), 412-426.

Lievens, F., & Chan, D. (2010). Practical Intelligence, Emotional Intelligence, and Social Intelligence. In J. L. Farr, & N. T. Tippins, *Handbook of Employee Selection* (pp. 339-359). New York: Routledge.

Lorenzo-Seva, U., & Ferrando, P. J. (2006). FACTOR: A computer program to fit the exploratory factor analysis model. *Behavioral Research Methods, Instruments and Computers, 38*(1), 88-91.

Mardia, K. V. (1970). Measures of multivariate skewness and kurtosis with applications. *Biometrika*, 57(3), 519-530.

Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2000). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence, 27*(4), 267-298.

Mehrabian, A. (1997). Relations among personality scales of aggression, violence, and empathy: Validational evidence bearing on the risk of eruptive violence scale. *Aggressive Behavior, 23*, 433-445.

Mehrabian, A. (2000). Beyond IQ: Broad-based measurement of individual success potential or "emotional intelligence". *Genetic, Social, and General Psychology Monographs, 126*(2), 133-239.

Mehrabian, A., & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality, 40*(4), 525-543.

Mehrabian, A., Young, A. L., & Sato, S. (1988). Emotional empathy and associated individual differences. *Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues, 7*(3), 221-240.

Mîndrila, D. (2010). Maximum likelihood (ML) and diagonally weighted least squares (DWLS) estimation procedures: A comparison of estimation bias with ordinal and multivariate non-normal data. *International Journal of Digital Society*, 1(1), 60-66.

Muncer, S. J., & Ling, J. (2006). Psychometric analysis of the empathy quotient (EQ) scale. *Personality and Individual Differences, 40*, 1111-1119.

Obereignerů, R., Čáp, D., Krausová, V. a kol. (2016). *Vybrané ukazatele sociální zralosti osobnosti v projektivních psychodiagnostických metodách.* Olomouc: VUP.

Piaget, J. (1999). *Psychologie inteligence.* Praha: Portál.

Piedmont, R. L. (1998). *The Revised NEO Personality Inventory. Clinical and Research Applications.* New York City: Plenum Press.

Rosseel, Y. (2012). *lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling.* Journal of Statistical Software, 48(2). doi: 10.18637/jss.v048.i02

Seitl, M., & Lečbych, M. (2016). *Lidská pohybová determinanta v Rorschachově metodě.* Olomouc: Univerzita Palackého.

Slaměník, I. (2011). *Emoce a interpersonální vztahy.* Praha: Grada.

Smith, A. (2005). *Teorie mravních citů.* Praha : Liberální institut.

Stotland, E. (1969). Exploratory Investigations of Empathy. In L. Berkowitz, *Advances in Experimental Social Psychology* (pp. 271-314). New York: Academic Press.

Sullivan, H. S. (2006). *Psychiatrické interview.* Praha: Triton.

Timmerman, M. E., Lorenzo-Seva, U. (2011): dimensionality assessment of ordered polytomous items with parallel analysis. *Psychological Methods*, 16, 209-220.

Urist, J. (1977). The Rorschach test and the assessment of object relations. *Journal of Personality Assessment, 41*(1), 3-9.

Velicer, W. F. (1976). Determining the number of components from the matrix of partial correlations. *Psychometrika, 41*, 321-327.

Wakabayashi, A., Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Goldenfeld, N., Delaney, J., Fine, D., Smith, R. & Weil, L. (2006). Development of short forms of the Empathy Quotient (EQ-Short) and the Systemizing Quotient (SQ-Short). *Personality and Individual Differences, 41*, 929-940. doi.org/10.1016/j.paid.2006.03.017

Williams, C., & Wood, R. (2010). Alexithymia and emotional empathy following traumatic brain injury. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology, 32*(3), 259-267.

Wispé, L. (1986). The distinction between sympathy and empathy: To call forth a concept, a word is needed. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*(2), 314-321.

Záškodná, H., & Mlčák, Z. (2009). *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie.* Praha: Triton.

Příloha č. 1 - Kompletní znění překladu škály EES (30 pol.) a finální výčet položek pro použití EES-R (25 pol.)

Pokyny pro zpracování škály:

Níže je uvedeno 25/30 výroků, které se týkají Vašich postojů, názorů nebo Vašeho prožívání v různých situacích, které souvisejí s emocemi. Posuďte, do jaké míry Vás každý z výroků vystihuje, nakolik souhlasí. Hodnotit můžete na pětistupňové škále – od "vůbec nesouhlasí" po "zcela souhlasí".
Vybranou možnost označte křížkem **X**. Pokud jste omylem označil/a nesprávnou odpověď a chcete se opravit, označte křížkem **X** správnou odpověď a navíc ji výrazně podtrhněte.
Nepřemýšlejte dlouho o jednotlivých výrocích. Odpovídejte spontánně a plynule. Nejsou žádné správné a nesprávné odpovědi. Pokud jste ještě nikdy nezažil/a situaci, která je ve výroku popsána, zkuste odhadnout, co byste prožíval/a.

Na závěr nezapomeňte zkontrolovat, že jste nevynechal/a ani jeden výrok!

Jméno/číslo respondenta: _____

Rod: muž ☐ žena ☐ **Věk:** _____

Datum: _____

		vůbec nesouhlasí				**zcela souhlasí**
1) ED	Při sledování smutného filmu se snadno rozpláču.	1	2	3	4	5
2) ED	Některé hudební skladby mě dokážou skutečně dojmout.	1	2	3	4	5
3) SS	Rozruší mě, když na kraji silnice vidím zraněné zvíře.	1	2	3	4	5
~~4)~~	~~Na pocity druhých moc nemyslím.~~	1	2	3	4	5
5) PS	Mám radost, když vidím, že se lidé k sobě chovají hezky.	1	2	3	4	5
6) SS	Hluboce mě rozruší, když druzí trpí.	1	2	3	4	5
7) PS	Vždy se snažím naladit na pocity lidí kolem mě.	1	2	3	4	5
8) SS	Velmi mě rozčílí, když vidím, že je s malým dítětem zacházeno špatně.	1	2	3	4	5
~~9)~~	~~Z utrpení zvířat, se podle mého názoru, příliš nadělá.~~	1	2	3	4	5
10) SS	Když je někdo smutný, jsem také smutný/á.	1	2	3	4	5
11) PS	Když jsem s lidmi, kteří se smějí, přidám se.	1	2	3	4	5
12) SS	Hrozně mě rozčiluje, když se někomu děje křivda.	1	2	3	4	5
~~13)~~	~~Málokdy si všimnu, když jsou lidé na sebe laskaví.~~	1	2	3	4	5
14) PS	Cítím se šťastný/á, když vidím, jak se lidé smějí a baví se.	1	2	3	4	5
15) SS	Snadno se nechám unést emocemi druhých.	1	2	3	4	5
~~16)~~	~~Mám své vlastní pocity, které neodrážejí to, jak se cítí druzí.~~	1	2	3	4	5
17) PS	Když se dav kolem mě něčím nadchne, nadchnu se také.	1	2	3	4	5
18) PS	Cítím se dobře, když někomu pomohu nebo když pro něj udělám něco hezkého.	1	2	3	4	5
19) SS	Hluboce cítím s druhými lidmi.	1	2	3	4	5
20r) ED	Snadno se nerozpláču.	1	2	3	4	5
21) SS	Cítím bolest druhých lidí.	1	2	3	4	5
22) PS	Když vidím druhé se usmívat, usmívám se také.	1	2	3	4	5
23) PS	Když jsem obklopen šťastnými lidmi, jsem také šťastný/á.	1	2	3	4	5
24) SS	Televizní příběhy nebo zprávy o zraněných či nemocných dětech mě velmi rozruší.	1	2	3	4	5
25) ED	Při čtení knih mě smutné pasáže rozpláčou.	1	2	3	4	5
26) SS	Jsem-li obklopen/a skleslými lidmi, moje nálada se zhoršuje.	1	2	3	4	5
~~27)~~	~~Je mi nepříjemné, když lidé pláčou na veřejnosti.~~	1	2	3	4	5
28) SS	Zraňuje mě, když vidím bolest druhého.	1	2	3	4	5
29) SS	Získávám vřelý vztah k lidem, když je vidím pomáhat jiným.	1	2	3	4	5
30) PS	Cítím radost druhých lidí.	1	2	3	4	5

Postup pro vyhodnocení EES-R:

Za číslem každé položky je uvedena zkratka subškály, ke které položka náleží. K získání hrubých skórů jednotlivých subškál sečteme položky se shodným označením a vypočítáme průměr. V případě subškály Emocionální dojetí (ED) je položka č. 20 reverzní, proto převrátíme její hodnotu před přičtením k hrubému skóru subškály. Pro hrubý skór celé škály jsou sečteny hrubé skóry všech tří subškál a je vypočítán průměr.

O autorech

PhDr. Martin Seitl, Ph.D. působí jako odborný asistent na Katedře psychologie FF UP v Olomouci. Věnuje se problematice interpersonálních vlastností osobnosti a jejich roli v psychologii práce a organizace.
Kontaktní adresa:
Katedra psychologie FF UP, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc
E-mail: martin.seitl@upol.cz

Mgr. Miroslav Charvát, Ph.D.
Působí jako odborný asistent na Katedře psychologie FF UP v Olomouci. Věnuje se metodologii psychologického výzkumu, experimentální psychologii a problematice prevence rizikového chování.
E-mail: miroslav.charvat@upol.cz

Mgr. Karolína Juřicová
Absolventka jednooborové psychologie na Katedře psychologie FF UP v Olomouci.
E-mail: JuricovaKaja@seznam.cz

Seitl, M., Charvát, M., & Juřicová, K. (2017). Česká verze škály emocionální empatie. *E-psychologie*, 11(2), 47-70. Dostupné z http://e-psycholog.eu/pdf/seitl_etal.pdf